

ANADOLU ALEVİLİĞİNDE MEKÂN ALGISI VE PRATIĞI*

Temel Varsayımlar ve Ön Açıklama:

Bu sunumda “Alevi” kavramı; Kuzey Afrika’dan Mezopotamya ve İran içlerine, Kafkasya’dan Anadolu ve Balkanlara uzanan geniş coğrafyada benzer inanç değerlerini paylaşan başka topluluklarla karıştırmamak adına, sadece Anadolu coğrafyasında yaşamış-yaşayan, geçmişte Kızılbaş-Alevi-Bektaşî isimleriyle anılmakla beraber bugün yaygın olarak Alevi kimliğini kabullenen topluluğu ifade eder. Bu topluluk;

- (Miladi) 15-16. yüzyıldan 20. yüzyıl ortalarına kadar merkezi iktidar ve uzantıları ve Sünni Ortodoks çoğunluğun uzağında, Anadolu’nun ulaşılmaz güç dağlık-kırsal bölgelerinde varlığını sürdürmüştür.
- 1) Aleviler kısmi otonom alanlarında iktidar ağı ve Ortodoks yapılarla en az düzeyde ilişki kurmaya dayalı bir toplumsal organizasyon geliştirmişlerdir. Ocak ağı ya da sistemi dediğimiz bu organizasyon içinde Aleviler, dışarıdan bir otoriteye ihtiyaç duymadan kendi inanç, hukuk, eğitim, kültür, iletişim vb. ihtiyaçlarını kendileri görmüşlerdir.
- 2) Bu düzen, (miladi) 20. Yüzyıl ortalarına kadar devam etmiş; Aleviler 1950’lerden itibaren Türkiye’nin büyük şehirlerine ve Avrupa’ya göç etmeye başlamıştır. Bu yoğun göç hareketi, Alevi kırsal-geleneksel düzenini ve toplum yapısını büyük dönüşüme uğramıştır.

Bu sunumda, Anadolu Aleviliğinde mekân felsefesi, Alevilerin mekân algıları ve pratiği, bahsi geçen tarih aralığında oluşmuş Alevi edebiyatı, mitleri, ritüelleri, toplumsal yapısı ve yerleşimi, kısacası Alevi toplumsal ve mekânsal hafızası üzerinden ele alınmaktadır.

* Cemal Salman, Dr./PhD, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

Mevcut Literatürde İki Temel Yaklaşım

Bu alandaki çalışmalarda, istisnaları elbette bulunmakla beraber, ağırlıkla iki eğilim göze çarpmaktadır:

1- «Zaman» eksenli bakış: Tarihselci/modernist paradigma - Kesikli tarih anlayışı (kopuş tarihçiliği)

Bu çalışmaların bir kısmı 19. yüzyıldan beri sosyal bilimlere hâkim olan tarihselci paradigmanın etkisi altında toplumsal değişimi sadece zaman ekseninde ortaya çıkan bir olgu olarak görmekte; mekânı bir değişen olarak almamaktadır. Bu çalışmalarda Aleviliğin tarihine ya da tarihsel gelişimine öncelik verilmekte; tarihsel olaylar çoğu zaman sosyomekânsal bağlamla ilişki kurulmadan ele alınmaktadır. Tarihsel gelişmeler de bir devamlılık içinde değil, kopuş tarihçiliği yaklaşımıyla kesikli bir düzlemde incelenmektedir.

2- «(Toplumsal) Mekâna» ikilikçi/kategorik yaklaşım

İkinci grupta değişim bu kez görünürde mekân ekseninde ele alınmaktadır; fakat burada da hem Aleviliğin mekânsal örüntüleri homojenleştirilir hem de açıklamalar açık-örtük bir kır-kent ikiliği üzerinden yürütülür. Bu çalışmalar, mekân birimlerini gene belirli bir zaman dilimi ile özdeşleştirerek yukarıda birinci grupta ele aldığım çalışmalarla aynı noktaya çekilirler. Öyle ki bu yazarların anlatımında “köy/kır eşittir arkaik dönem eşittir geleneksel” ve “kent eşittir yakın zamanlar eşittir modern” bağlantısı kurulur. Bu çalışmalarda mekân, belirleyiciliğini gene zaman üzerinden kazanır. Ayrıca son elli yıldır toplumsal mekân kuramında öne çıkan yeni kavramlar, kavrayışlar, yeni kuramsal önerilerden yararlanmak yerine, doğu ve batı düşünce tarihinde kökleşmiş olan dikotomik/ikilikçi yaklaşım sürdürülür. Böylece Alevi toplumsal mekânının felsefi-tarihsel arka planı, gelişimi ve kendine özgü yanları imal edilmiş olur. Toplumsal mekânı sadece yerleşim yeri-kültür ilişkisi üzerinden okuyan bu çalışmalar, Aleviliğe ve Alevi topluluğa ilişkin şu ezber iddialardan öteye geçememiştir:

- Alevilik, kırsal (köylü) bir inançtır/kültürdür.
- Aleviler, kapalı toplumdur.

Oysa daha derinlikli bakıldığında görülecektir ki Aleviliğin felsefi, gündelik ve toplumsal mekânı kır-kent ikiliği, kırsal inanç-kültür, kapalı toplum gibi kabulleri aşan niteliktedir.

Toplumsal Mekân Analizine Teorik Katkılar

Henri Lefebvre: Mekânsal Üçleme (Moment, Diyalektik)

Fransız düşünür Lefebvre, batı düşüncesine 20. yüzyıla kadar hâkim olmuş ikilikçi yaklaşımı eleştirerek toplumsal mekân kuramına önemli katkı sunar. Ona göre tarihsel bir olguyu ele almak için toplum-zaman ikilisinin yanında illa “mekân” ögesini de esas almak gerekir. Her tarihsel olgu, bir mekân üzerinde ve bir zaman içinde gerçekleşir. O zaman tarihsel-toplumsal olanı anlamak için mekân ve zaman eşit önemdedir. Mekân, toplumsal olarak üretilen ve bir kez üretilmekle sabit, etkisiz bir form olarak durmayan, kendisi de yeniden gündelik hayatı üreten bir değişkendir. Gündelik hayat, mekânla diyalektik bir etkileşim içinde durmadan yeniden üretilen toplumsal pratikler alanıdır. Lefebvre bu diyalektiği şu üç kavram ya da mekân formu üzerinden açıklar:

**Mekân tasarımları/ikinci mekân*: Kavranarak algılanan, düşünülen, tasarlanan, zihinsel mekân.

**Mekânsal pratik/birinci mekân*: Maddeleşmiş, somut, fiziksel mekân.

**Mekân temsilî/üçüncü mekân*: Bir yerde ‘oturanların’ (yani mukimlerin, sakinlerin) ve orayı ‘kullananların’ mekânı. Doğrudan yaşanılan, üretilen toplumsal mekân.

Michel Foucault: Heterotopya

Eski Yunanca’da “topos”, mekân demektir. Bu kavramdan kalkarak, Lefebvre izotopi bir tanımı türetmiştir. İzotopi: Bir mekân (topos) ile onu çevreleyen şeyler; homolog, tekil veya analog mekân. Bir başka Fransız düşünür, Michel Foucault, “Başka Mekânlara Dair” makalesinde, “heterotopya” adını verdiği kavramı geliştirmiştir. Heterotopya: Çoğul mekan, başka (yasaklı, periyodik, kümülatif, sınırlı...) mekânlar.

Foucault’ya göre heterotopyaların 6 temel özelliği vardır:

- 1- Evrenseldirler; bütün toplumlarda ve kültürlerde görülürler (ayrıcalıklı-kutsal-yasak yerler).
- 2- Kesin ve değişken işlevleri vardır (Örneğin mezarlık).
- 3- Bağdaşmaz görünen birçok mevkiyi-mekânı tek bir gerçek yerde yan yana getirirler (Örneğin tiyatro sahnesi ya da Acem bahçeleri).
- 4- Zamanın bölünmesi ya da birikmesi üzerinden oluşurlar (Örneğin müze, panayır yeri...).
- 5- Kendilerine has *açılma ve kapanma sistemleri* vardır, herkes her istediği zaman girip çıkamaz.
- 6- Geri kalan mekânlar açısından da bir işlev üstlenirler. Görünür ve gizli özellikleri vardır.

Aşağıda Alevi mekânı Lefebvre’in “mekânsal üçleme (diyalektik)” ve Foucault’nun “heterotopya” kavramlaştırması esasında incelenmektedir.

1) Alevi Mitik/Felsefi Mekânı (Mekân Tasarımı, Zihinsel Mekân): Lâmekân İli

Ortodoks İslam siyasasında zaman, *eskatolojik** ve *çizgiseldir*. ... Bunun karşısında heteredoks-tasavvufî anlayış farklı bir zaman tasavvuru geliştirmiştir. Ezoterik zaman, *kendi içinde dönen, kendini keşfetmeye yönelik bir zaman anlayışıdır*. Geçmiş ve gelecek parçalarından oluşmaz; her şey *an* içindedir.

“Ezel şu an’dır, ebed şu an’dır, kıdem şu an’dır. Zaman, feleğin hareketidir, felek ise mekânlıdır. O halde hareket ancak mekânlıda gerçekleşir.” (Muhyiddin Arabi, 12-13. yy)

Zaman döngüseldir, birbiri içine geçmiş örgüsel, helezonik anlardan oluşur. Öncelik-sonralık iç içe geçmiştir; sonlu olmadığı için ölüm-yaşam mesafesi de ortadan kalkar. Alevilikte “devr-i daim” ilkesi buradan kaynaklanır.

Zaman döngüsel/sarmal bir akış içinde ezeli, ebedi ve şu anı saklıyorsa, aynı şey neden mekân için de söz konusu olmasın? İşte Alevilik, zamanı nasıl ezoterik-sarmal bir bakışla kavriyorsa, mekânı da aynı biçimde tek düzlemden, iki boyuttan, sınırlı parçalardan ibaret görmez. Doğrusal-parçalı zamanın karşısında *kâlûbelâyı*, *elest bezmini*; mukayyet-sınırlı kevn-ü mekânın karşısında *lâmekânı* esas alır. Lâmekân anlayışının en güzel örneklerini ulu ozanların şiirlerinde buluruz:

“La mekânın tahtına sultan benem / Küntü kenzin (gizli hazinenin) esrarına bürhan benem”
(Seyyid Nesimi)

“Nüh felek burcunda kurdum hâmeyi / Lâ-mekân yurdunu târâc eyledim” (Yemini)

“Lâmekân ilinden misâfir geldim / Ol hâk-i pâyine yüzler sürerim” (Şah Hatayi)

“Lâmekân ilinden geldim cihana / Arar iken ehli cana eriştim.

Elden ele kabdan kaba süzüldüm / Katarlandım doğru raha eriştim.” (Virani)

“Lâmekân ilinden misâfir geldim / Şu fena mülküne bastım kademe

Nerenin selamın getirdin dersen / Elestü bezminden indik bu deme” (Pir Sultan Abdal)

- Bu edebi anlatımların yanı sıra, Anadolu’da yüzyıllarca Alevi cemlerinde anlatılagelen hikayelerde, mitlerde, menkıbelerde bu anlayışın örnekleri sıkça görülür. Kırklar Meclisi ve cemi, Miraç, Hz. Ali menkıbeleri, Kerbela olayı, Salman-ı Farsi’den Hacı Bektaş’a erenlerin söylenceleri sarmal, katlanmış, aşkın mekân kavrayışının türlü örneklerini içermektedir.

---

* Dünyanın ve insanın sonu düşüncesine yoğunlaşan teolojik yaklaşım.

2. Gündelik Mekanlar (Mekân Pratiği, Fiziksel Mekân): Kutsalın Heterotopyası

Alevi gündelik hayatının döndüğü yerler ile kutsal mekânlarının nasıl iç içe geçtiğinin en güzel örneği, kırsal düzende/köy hayatındaki cem yerleri ile ziyaretlerdir.

Geleneksel Alevilikte “ibadet, hayatın tümüdür”; “iki can bir cem” olduktan sonra her mekân parçası ibadet yeri olabilir. Topluluğun iktidar güçleri ve Sünni çoğunlukça baskı altında tutulduğu zamanlarda ibadetin ancak “gizli” yapılabilmesi, cem yapılacak yeri belirleyen *dışsal* etki olmuştur. ... Hem inancın kendisinden kaynaklanan iç etmenler hem dışarıdan zorlamalar sonucu yüzyıllar boyunca Alevi köylerinde cem yapılan yerler bağımsız bir yapı değil gündelik hayatın bir parçası olmuştur.

Bunlar, aslında bir *mekân olmayan mekândır* (non lieu, lâmekân). Cem yapılan yer, gündelik kullanımı ile bir *izotopik* mekândır; örneğin bir dede odası, tandır, evlik, ağıl vs. Tek ya da aynı mekân tanımı içindedir; belirli bir amaçla çevrilmiş bir mekân parçası, bir topos. Bu mekân cem günleri temizlenip düzenlenir ve bir ibadet mekânına, bir kutsal alana dönüşür. Cem için kullanıldığında, iki yönden başkalaşır. İlk olarak amaç ve anlam yönünden bir *başka mekâna (heterotopya)* dönüşecektir. Aynı mekân, yanında ya da içinde bir başka mekânı da saklamaktadır.

Benzer bir özelliklerle, Alevi ziyaretleri için de söz konusudur. Dışarıdan bakınca bir tepe, bir ağaç, su kaynağı, bir taş gibi görünen yer ya da nesne, yöredeki Alevi köylüleri için kutsal bir ziyaret olabilir. Durkheim’ın “Bir kaya, bir ağaç, bir su kaynağı, küçük bir taş, bir ev, bir ritüel, kısaca herhangi bir şey kutsal olabilir.” tanımındaki gibi, Aleviler de doğada, çevrelerinde bir yeri ya da nesneyi kutsal bilmiş, ona kutsiyet yüklemiş ve ziyarete dönüştürmüşlerdir. Anadolu’da hemen her Alevi köyünün çevresinde bir kutsal mekân, bir ziyaret vardır. Bunlar, topluluğu kötülükten koruduğuna, dilekleri yerine getirdiğine, hastalıkları iyi ettiğine, bereket sunduğuna inanılan yerlerdir.

Öyleyse Alevi köylerinde cem yerleri de ziyaretler de hem gündelik hayatın parçası hem de kutsallık yüklenmiş yerlerdir. Bunlar;

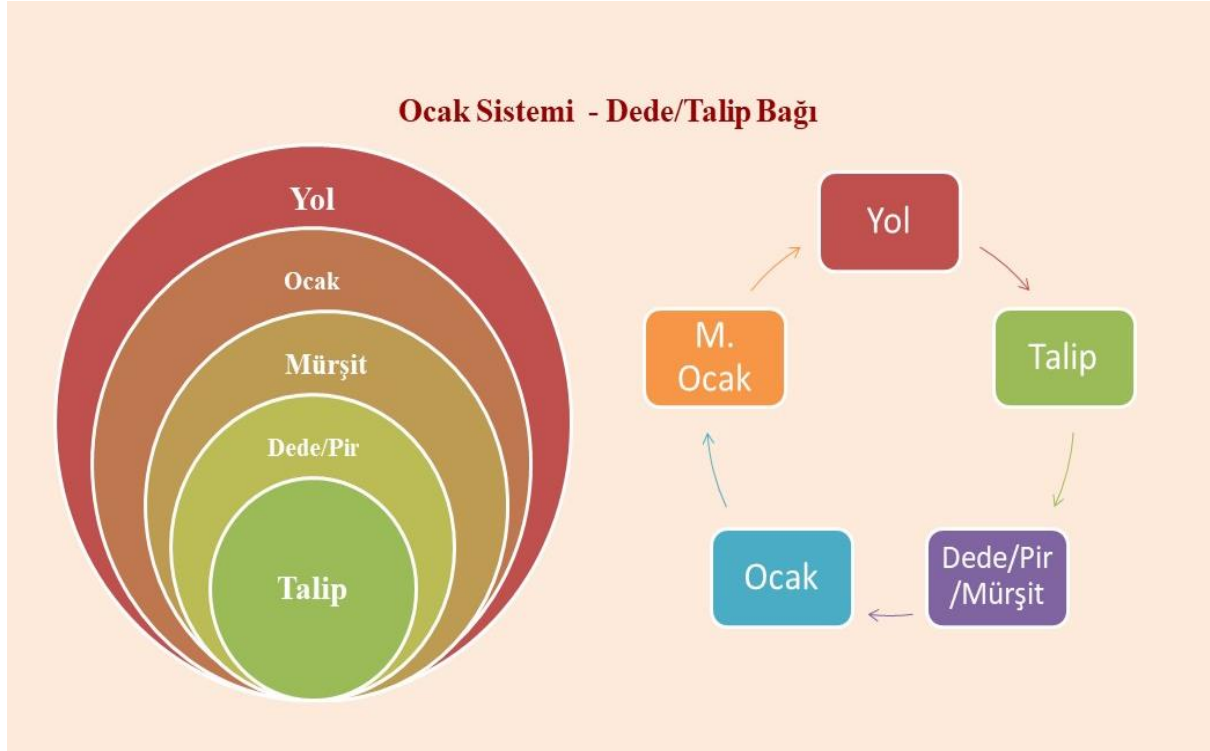
- Olağan zamanda sıradan yerler (dede odası, hayat-evlik, tandır evi, ahır, tepe, ağaçlık, su kaynağı, taş, mezar vs....) iken dönüştürülmüş haliyle kutsalın mekân olurlar.
- Zamanları ve mekânları birbirine bağlarlar
- Kuşaktan kuşağa aktarılmış ibadet, hikâye ritüellere sahne olurlar. Toplumsal hafıza buralarda birikmişti. Bu nedenle hafıza mekânlarıdır.

3. Toplumsal Mekan (Mekân Temsili, Yaşanılan Mekân): Ocak Ağ Sistemi

Anadolu’da Aleviler, yüzyıllarca iktidarın gözünün uzağında ve *resmi-makbul* kamusal hayatın dışında varlık mücadelesi yürütmüştür. Bunun için de kendi iç toplumsal kurumlarını, kamusal hayatını ve hukuk düzenini oluşturmuştur. Bu düzeni kısaca “ocak ağı ya da sistemi” olarak adlandırabiliriz.

Ocak terimi, “Alevilerde dinsel hizmetleri gören Dedelerin aileleri ve bu aileler çevresinde oluşan organizasyonu ifade etmektedir.” Bu tanımda eksik kalan yönleri de eklersek, ocaklar ve ocak temsilcileri olan dedeler Alevilerin inanç hizmetlerinin yanı sıra topluluğun eğitim, adalet, iletişim ve kültür aktarımı gibi hemen tüm ihtiyaçlarına cevap veren organizasyonlardır. Şu halde *ocak*, Alevi toplumsal örgütlenmesinin bütün temel özelliklerini belirleyen sistem; talip-dede bağı ise bu sistemin en önemli yapıtaşdır.

Ocak Sistemi, “El ele, el Hakka” düsturuna dayanır. Talip-dede-mürşit-yol arasında bir döngü vardır. Bunların her biri birbirine bağlı, bir diğerinin kontrolü altında ve bir bütün olarak *yolun* genel düzenine tabidir:

Yerleşim ve topluluk örgütlenmesi yönünden bu ağı ben –bir fizik terimini ödünç alarak- *saçılım (dispersiyon) tipi yerleşim ya da “moleküller ağı”* olarak adlandıracam. Saçılım tipi yerleşimin başlıca özelliklerini şöyle belirleyebiliriz:

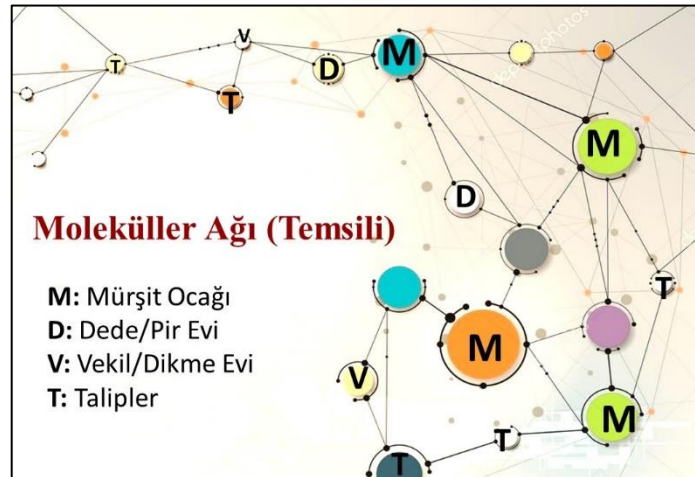
1. Topluluğun bağlı olduğu bir merkez vardır (Ocak merkezi, dip dede, serçeşme... vs.). Topluluk üyeleri (talipler) bu merkezden çeşitli noktalara doğru dağılmış/saçılmış halde yerleşmiştir.

2. Talip ile ocak merkezi arasında bağ vardır. Bu bağ, fiziksel anlamda somut mekân üzerinden değil dede (bilgi aktarımı ve ideolojik bağ – kutsiyet-) ve topluluk aidiyeti (kimlik, törensel, iç ahlak ve toplum düzeni) üzerinden kurulur.

3. Topluluğun saçılımı, doğrusal olmak zorunda değildir. Ocak merkezinden çıkıp dağılmış talipler olabileceği gibi sonradan ocağa/Dergâha bağlanmış gruplar da olabilir.

4. Farklı ocakların aynı yerleşim biriminde talipleri olabilir. Böylece ocak saçılımını ışın metaforu ile açıklarsak, farklı ocakların ışınları birbirini kesebilir. Aynı biçimde, bu ışınlar hem kentsel hem kırsal alanlardan geçiyor olabilir (günümüzdeki yaygın durum budur). Haliyle ocak taliplerinin yerleşim alanları, hem ocakların hem kırsal-kentsel mekânların kesişme alanları olabilir.

5. Ocakların sınırı, yetki ve erkân yönünden diğer ocağın alanına kadardır. Ocaklar arasında belirgin bir sınır var gibi gözükse de toplulukların tümü aynı *yola* taliptir. Bu nedenle Alevi birey için topluluğun asıl sınırı ne köy ne kent ne de ocak yerleşiminin alanıdır. Bu sınır, Alevi topluluğunun yerleşik olduğu ve sınırları coğrafi olarak değil topluluk değerleri ile çizilmiş her noktadır.

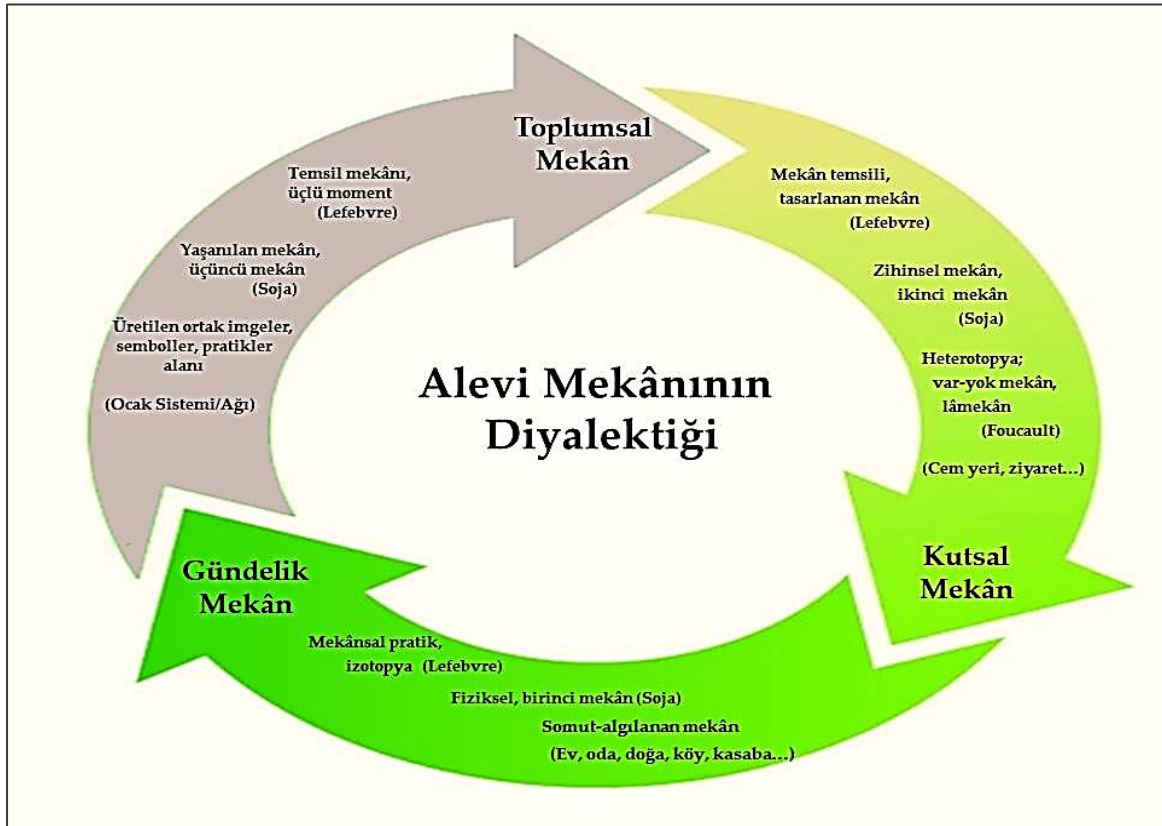

Alevi Mekânının Diyalektiği

Lefebvre'in tanımladığı fiziksel-zihinsel-toplumsal mekân üçlüsü Soja'da *birinci mekân*(firstspace), *ikinci mekân* (secondspace) ve *üçüncü mekân* (thirdspace) biçiminde yeniden vücut bulur. *Mekânsal pratiği* karşılayan *birinci mekân*; maddeleşmiş, somut, ampirik olarak haritalandırılabilen, ölçülebilir fiziksel mekandır. *Mekân tasarımları* ya da *ikinci mekân*; kavranarak algılanan, düşünülen, zihinsel mekândır. Son olarak *temsili* ya da *üçüncü mekân* hem somut hem soyut izlerin taşıyıcısı olan, yaşanan ve üretilen toplumsal mekândır.

Aleviliğin felsefi mekânları, buradaki tanımıyla bir *üçüncü mekân* görünümündedir. Günlük yaşantısında fiziksel olarak algıladığı alelade bir mekân ya da yer (dede evinde oda, ahır, ziyaret yeri, bir tepe ya da su kaynağı örneklerini hatırlayalım), orada yaşayanların zihninde bir ibadet yeri, inanç ögesi, kutsal alan olarak yeniden biçimlendirilebilir. Böylece somut-fiziksel mekân üzerindeki mekânsal pratik, eşzamanlı olarak soyut-tasarlanmış mekân üzerindeki inanç ya da kültür pratiğine dönüşür. Gündeliğin parçası olan *temsili mekân* (mesela oda), bir başka bağlamda çeşitli semboller, bilgi mirası, anlam yüklemeleri ve hafıza aktarımı yoluyla bir tasarlanan mekân kimliği de taşır. Böylece fiziksel ve felsefi (tasarlanan) mekânlar arasında doğrusal ya da mutlak değil diyalektik bir ilişki kurulmaktadır. Daha büyük ölçekte (makro planda) ise bu parçaların bir araya geldiği bir üst ağ, çeşitli mekânların üst üste bindiği, iç içe geçtiği, kesişip dağıldığı bir sistem söz konusudur. Ocak sistemi, Alevi toplumsal mekânının tarihsel-coğrafi bütünlüğünü ifade eder. Bu bütünlük içinde üst toplumsal yerleşim, küçük alanda (mikro planda) kurulan diyalektik ilişkileri içererek ve kendisi de bu diyalektiğin bir parçası ve aynı zamanda bütünlücüsü olarak kurulmuştur.

Görsel Kaynaklar*

Anadolu'da Bir Cem Odası

Anadolu'da Bir Cem Odası

* Bu kısımda kullanılan fotoğraflar, alan araştırmalarım sırasında çekilmiştir.

Çerağ ve Diğer Cem Malzemeleri

Bir Ziyaret Yeri: Karaziyaret

Bir Şifa Ocağı

Bir Eren Yatırı

Kentleşmeyle Beraber Alevi Mekânında Yaşanan Değişim-Dönüşüm

1) *Kente göçle beraber Alevilerin yüzleştiği en önemli değişimlerden biri cem ile cem yerinin önem sırasının değişmesidir. Kentlerde cemevi mekânları çoğalmakta ama cemler giderek biçimselleşmektedir (gösteri cemi, kısır cem..).*

Geleneksel düzende hayatın her anını ibadet olarak gören Aleviler, gerek ibadete yükledikleri felsefi anlam gerek tarihsel-toplumsal şartların getirdiği güvenlik kaygıları nedeniyle köylerde sabit, bağımsız bir ibadet yeri kurmamışlardır. İnançın tek toplu ve ritüellere dayalı ibadeti olan cem, olağan zamanda gündelik hayatın bir parçası olan yerlerde yapılmıştır. Bazen bir ev odası bazen evlik, hayat ya da bir ağıl gerektiğinde bir cem yerine dönüştürülmüş ve o amaçla kullanılmıştır. Bu nedenle cem yapılan yer, Foucault'nun tanımıyla tam bir *heterotopya*, bir *öteki mekân*dir.

Kentlere göçle beraber cemler ve cem yeri konusunda iki önemli kırılma yaşanmıştır. İlk kırılma, ibadet anlayışı konusunda kendini göstermiştir. Kırsal düzende ceme yüklenen anlamların her biri, kentte değişime uğramıştır. İkinci kırılma, köy cemleri için önem arz etmeyen cem yeri (cemevi) kavramının kent ortamında ortaya çıkışı ve yakıcı bir ihtiyaç olarak kendini hissettirmesidir. Öyle ki cemevi, kent ortamında Alevi inanç ve siyasal kimliğinin tanınması mücadelesinin kilit sembollerinden biri haline gelmiştir. Cemevi özellikle kentli Aleviler açısından sosyolojik ve fiziki bir ihtiyaç olarak kendini yakıcı biçimde hissettirirken, Alevi teolojisi, felsefesi ve yaşam biçimi bakımından önemli bir değişimin de sembolü haline gelmektedir.

Kent ortamında Aleviler bir araya gelme ve kültürlerini yaşatma kaygısıyla biçimi özün önüne koymaya başlamışlardır. Bu kaygıyla hareket eden Aleviler göçün ilk dönemlerinde –köydekine benzer biçimde- sabit-bağımsız bir cem yerinde değil dernek odaları, düğün salonları, apartman daireleri ya da dükkân bodrumlarında gizlice cem yapmışlardır. Bu durum, cemin geleneksel ruhuna uygundur; fakat artan nüfus ve zorlayan diğer şartlar düşünüldüğünde kent ortamında kimliğin yaşatılabilmesi açısından sürdürülebilir değildir. Bu nedenle 1980'lerin sonunda mekân mücadelesi ile iç içe yürüyen örgütlenme çabası, 1990'ların sonunda cemevi talebinin kimliğin yaşaması için bayrak sembol haline geldiği bir aşamaya evrilmiştir.

Bugün için Alevi inanç ve değer dünyasında cem ile cemevinin yer değiştirdiği söylenebilir. Bir bakıma Aleviliğin anlam dünyasını oluşturan ve biçimlendiren zemin kaymaktayken Aleviler o zemin üstünde yükselen yapıyı ayakta tutmaya çalışmaktadırlar.

2) *Kentleşme, kırsal Alevi yaşamının en önemli mekânlarından olan ziyaret yerlerinin unutulmasına ve topluluk hafızasından silinmesine neden olmaktadır.*

Heterotopik niteliğiyle Alevi kırsal-toplumsal mekânının önemli bir parçasını oluşturan ziyaretler, kent koşullarında görünür olmaktan uzaktır. Her biri birer *hafıza mekân* özelliği de taşıyan ziyaretler, kentlerde, özellikle yeni yetişen kuşaklar arasında toplumsal hafızanın bir parçası olmaktan çıkmaya başlamıştır. Bu mekânlarla beraber bunlara dair anlatılagelen keramet hikâyeleri, mitler, şifa atıfları, her birine özgü ritüeller, dikkat ve saygıyla örülen tutum ve davranışların hepsi gündelik pratiğin bir parçası olmaktan uzaklaştığı ölçüde topluluğun hafızasından da silinmektedir. Türkiye'nin büyük şehirlerinde ve Avrupa'da yürüttüğüm alan araştırmaları gösteriyor ki özellikle genç ve orta kuşaktan Alevilerin çok büyük bir çoğunluğu ziyaret kavramını, bir ziyaretin hikâyesini, herhangi bir ziyaretin adını, kendi köken toprağındaki bir ziyareti bilmemektedir.